

Osmanlı Devleti'nde Ermeni Cemiyetleri Ve Ermeni Cemiyet-i Hayriye-i Umûmiyesi Nizamnâmesi

Yrd. Doç. Dr. Cahit Külekçi
İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
cahit.kulekci@inonu.edu.tr

Özet

Yüzyıllar boyunca Osmanlı Devleti'nin bir vatandaşı olarak yaşayan Ermeniler, özellikle son yüzyılda kurdukları cemiyetlerle dikkat çekmektedir. Bu cemiyetlerin çoğu misyonerlerin de etkisiyle devlet aleyhine faaliyet gösteren cemiyetlerdir. Ancak çalışmamızda ele aldığımız ve nizamnamesini yayımladığımız cemiyet gibi yararlı cemiyetler de bulunmaktadır. Sayıları oldukça az olan bu tür yararlı cemiyetlerden Cemiyet-i Hayriye-i Umûmiye'nin, İstanbul dışında, Mısır'da kurulması bir tarafa kuruluş amacı, son yüzyılda Türk-Ermeni münasebetini farklı bir şekilde göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Ermeniler, Ermeni Cemiyetleri, Ermeni Cemiyet-i Hayriyyesi,

Abstract

Armenians in the Ottoman Empire and the Armenian Associations Jamiat-i-i Umûmiyesi regulation of Auspicious

The Armenians, living as a citizen in the Ottoman Empire for centuries, point to communities especially established last century. Most of these communities, against the state influence of missionaries. However, there are also useful communities in our study we published the its statute. The useful communities are quite a few numbers such Cemiyet-i Hayriye-i Umûmiye but the aim of its establishing outside Istanbul, in the Egypt, it is important to show the relationship of the Turkish-Armenian in the last century.

Key Words: Ottoman Empire, Armenians, Association of Armenians

Giriş

Ermeniler, Osmanlı Devleti'nin bir vatandaşı olarak, bilhassa İstanbul'un fethinden sonra, Türklerle iç içe yaşamış bir millettir. Bu haseple uzunca bir süre Osmanlı vatandaşı olmanın şuuru ile hareket eden Ermenilerin, XIX. yüzyılın başlarından itibaren, değişik coğrafyalarda söz konusu olan, istiklâl mücadelelerinden etkilenerek farklı taleplerle devletin karşısına çıkmaya başlamıştır. Her ne kadar Ermeni halkı içinde bu

talepler fazla hissedilmese de devletin özellikle aristokrat Ermenilere bakışı bir müddet sonra menfî bir hâl almıştır.

Nitekim Ermeni aristokratlarının cemiyetleşme ve dolayısıyla birlikte hareket etme süreci de bu zamana tesadüf etmektedir. Gerçekte de sadece XIX. yüzyılın ikinci yarısında otuza yakın cemiyet kurulmuş ve bunların pek çoğu da devlet aleyhine faaliyetlerde bulunarak kapatılmış, cemiyetleri açanlar hakkında da tahkikat ve ta'kibât yapılmıştır.¹

Gerek İstanbul'da ve gerekse Anadolu'nun değişik bölgelerinde kurulan cemiyetlerin² yaptıkları yayınlarla birlikte,³ Ermeni halkını tahrik ederek örgütlemesi, devleti sert önlemler almaya itmişse de devletin içinde bulunduğu politik şartlar, önlemlerin etkisini azaltan bir faktör olarak değerlendirilmektedir.

Şu da var ki; tehirden kısa bir süre önce Mısır'da kurulan *Cemiyet-i Hayriye*'nin kuruluş amaçları arasında yer alan '*Anadolu'da sâkin Ermenilerin terakkiyat-ı fikriyesine ve tehzîb-i ahlâkına yardım etme*' fikri, hem Ermenilerin devlete hem de devletin Ermenilere bakış açısının müspet yönde olduğunu göstermektedir ki Ermenilerin daha önce kurmuş oldukları zararlı cemiyetlere rağmen devlet Ermenilere cemiyetin teşekkülü için izin vermektedir.

Cemiyetin teşekkülünden kısa bir süre sonra Mısır'ın Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetinden çıkması ve devam eden süreçte gerçekleşen I. Dünya Savaşı, tehcir gibi vâkıalarla birlikte cemiyetin faaliyetlerinin de akîm kaldığı ve şubeleşmesine izin verilmediği anlaşılmaktadır. Ele aldığımız cemiyetin kuruluş amacını, çalışma şartlarını gösteren nizamnâmeği olduğu gibi yayınlamak; Ermenilerin cemiyetleşme fikirlerine ışık tutmayı amaçlıyoruz.

Yirmi madde ve bir de beyânnâmeden oluşan nizamnâmenin metni, İstanbul'daki Agob Matyosyan Matbaası'nda, h. 1326 [1909]'da basılan metindir.

¹ İlgili cemiyetler için bkz: Cahit Külekçi, "Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti'nde Faaliyet Gösteren Ermeni Cemiyetleri", *İstem Dergisi*, Sayı: 15, Konya 2010, s. 143-159

² Osmanlı hâkimiyeti altındaki bölgelerde kurulan cemiyetler hakkında geniş bilgi için bkz: Avedis Kirkor Sanjian, *The Armenian Communities in Syria under Ottoman Dominion*, USA 1965

³ Rum Pontus'un yanı sıra aynı bölgede, Karadeniz'de kurulan Ermeni Pontus cemiyeti, bu çerçevede verilebilecek örneklerden bir tanesidir: Richard G. Hovannissian [Editor], *Armenian Pontus*, USA 2009.

BİBLİYOGRAFYA

- KÜLEKÇİ, Cahit, 'Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti'nde Faaliyet Gösteren Ermeni Cemiyetleri', *İstem Dergisi*, Sayı: 15, Konya 2010
- SANJIAN, Avedis Kirkor, *The Armenian Communities in Syria under Ottoman Dominion*, USA 1965
- HOVANNISSIAN, Richard G., *Armenian Pontus*, USA 2009

ERMENİ CEMİYET-İ HAYRİYE-İ UMÛMİYYESİ NİZAMNÂME-SİDİR.

CEMİYETİN TEŞKİLATI, MAKSADI, SIFAT VE MAHİYETİ

Birinci Madde: Mısır'da Bogos Nubar Paşa hazretlerinin delâletiyle cemiyetin maksadı ber-vech-i âfîdir.

1. Anadolu'da sâkin Ermenilerin terakkiyat-ı fikriyesine ve tehzîb-i ahlâkına yardım etmek.
2. Ahâli-i merkûmenin ahvâl-i mâddiye ve iktisâdiyesinin ıslâh ve a'lâsına çalışmak.
3. Bu semerâtın istihsâline hâdim teşebbüsât ve neşriyâtı teşvik ve terğîb eylemek.

Cemiyet her gûnâ sıfat ve mâhiyet-i siyâsiyeden ârî olup sebab-i teşkîli sırf bir vazife-i insaniyetkârânenin îfâsıdır. Bu husus cemiyetin şart-ı esâsi-i teşkîlidir.

İkinci Madde: Cemiyetin merkez ve meclis idâre-i merkeziyesi Mısır el-Kâhire'dedir.

A'ZÂNIN ŞERÂİT-İ KABÛLÜ

Üçüncü Madde: İş bu cemiyete a'za tayin olunabilmek için merkez idare meclisine yahut sûret-i teşkîli zîrde mezkûr şubelerinden birinin meclis-i mahallisine müracaat etmek yahut a'zadan iki zât tarafından meclis-i mezkûreden birine takdîm edilmek lazım gelir. Nâmzedin kabûlü celsede hazır bulunan a'zanın ekseriyet ârâsiyle ve zîrde münderic on üçüncü maddenin ahkâmı dairesinde taht-ı karara alınır. Binâenaleyh iş bu nizamnâme ahkâmına riâyet ve a'zâ tarafından te'diyesi lazım gelen meblağı sûret-i muntazamadan te'diye edeceğini taahhüd eden zükûr ve ünâs her Ermeni bi-lâ tefrik mezhep a'zâlığına kabul olunabilir.

DUHÛLİYE İÂNESİ, TE'DİYE-İ MÂHİYE

Dördüncü Madde: A'zâdan her biri cemiyete kabul olunduğu zaman duhûliye îanesi te'diyesine mecburdur. Bunun miktarı kendi re'yine muhavvel ise de bu meblağ Mısır parasıyla on kuruştan dîn olamaz. Bundan mâ-adâ her a'zânın mâhiye bir meblağ-ı mukannen te'diye etmeleri lazım gelir ki bunun ta'yîn miktarı kezâ kendi re'yelerine muhavvel bulunmakla beraber Mısır için şehri beş kuruştan ve memâlik-i sâire için buna muâdil bir meblağdan dîn olamaz. A'zâ bir senelik te'diyât-ı mâhiyeyi defaten tesviye edebilirler.

A'ZÂ-YI MÛNİME VE A'ZÂ-YI FAHRİYE

Beşinci Madde:

1. Cemiyete def'aten bin İngiliz lirası ihdâ eden zevâta merkez meclis idaresi tarafından a'zâ-yı münime' ünvanı verilir.

2. Cemiyete def'aten dört yüz İngiliz lirası ihdâ eden zevâta a'zâ-yı fahriye' ünvanı itâ olunur. Bundan mâ-adâ merkez idare meclisi cemiyete hizmet fevka'l-âdede bulunan zevâta bu ünvanlardan birini verebilir. Bu bâbdaki karar ancak meclis idare meclisini teşkil eden a'zânın lâ-ekall dörtte üçü tespitinde bir ekseriyetle kabul olunduğu takdirde meşrudur.

İlk idare meclis a'zâsı cemiyetin tesisinde sebk eden hizmetleri cihetiyle a'zâ-yı fahriye' ünvanına kesb-i istihkâk etmişlerdir. [Üçüncü maddeye müracaat oluna.]

TARD

Altıncı Madde: A'zâdan birinin bir hareket gayr-ı lâıykası tahakkuk ederse merkez idare meclisi tarafından celsede hazır bulunan a'zânın re'y-i sülüsâniyle ve zîrde münderic on üçüncü madde ahkâmı dâiresinde a'zâ-yı cemiyet cetvelinden ismi terkîn olunur. Mâhiyeleri muntazaman te'diye etmeyen her a'zânın cemiyete intisâbı taahhüdînin adem-i ifâsı cihetiyle zâil olur.

CEMİYETİN HÂSİLÂTI

Yedinci Madde: Cemiyetin hasılatı mevadd-ı âtiyeden müteşekkildir:

1. Duhûliye îanesi.
2. Te'diyât-ı mâhiye.

3. İânât.
4. Vasiyetler.
5. Merkez idare meclisi tarafından ihdâs olunacak hâsilât-ı sâire.

HÂSILÂTIN SÛRET-İ İSTİ'MÂLİ

Sekizinci Madde: Cemiyetin sermayesi hesabına tahsîs olunacak hâsilât şunlardır:

1. Duhûliye îanesi.
2. Te'diyât-ı mâhiyenin sūdüsü.
3. Sûret-i isti'mâli ta'yîn ve tasrîh olunmaksızın cemiyete ihdâ ve teberru' edilen mebâliğ ile aynen vukû' bulan teberruâtın bedelâtı.

Cemiyetin sermayesine hiçbir sebeple dokunulamaz. Bu şart dahi mevadd-ı esâsiye-i teşkîliyedir.

Sermayeyi teşkil eden mebâliğ merkez idare meclisince birinci derecede hâiz-i i'tibâr-ı devlet eshâmına yahut sâir birinci derecede tahvîlâta veya şehir dâhilinde îrâd getirir emlâka tahvîl olunacaktır.

Mâhiyelerden müteşekkil meblağdan sermaye hesabına ait olma bâlâda mezkûr sūdüs tenzîl olunduktan sonra kısm-ı mütebâkîsi ve sermaye hesabına iştirâ edilen tahvilâtın faizleri merkez meclisi idaresi tarafından her sene birinci maddeye tevfiken cemiyetin maksadının icab ettiği cihete sarf olunacaktır.

Sâir menâbi'den alınan hâsilâtın sûtret-i sarf ve isti'mali merkez idare meclisince ta'ayin edilecektir.

Bir maksad-ı mahsûs ve muayyen için vasiyet veyahut teberru' olunan mebâliğ mûsî yahut müberri' tarafından tayin kılınan maksada hasr ve tahsis kılınır.

MAKBUZ SENEDÂTININ VE İLM-İ HABERLERİNİN ŞMZASI VE CEMİYETİN İDARESİ

Dokuzuncu Madde:

1. Nakde yahut emvâle ait husûsatta yahut duhûliye îanesiyle mâhiyelerin ve terk ve teberru' ve ale'l-umûm her hangi bir nâm ve sûtretle olursa olsun cemiyete i'tâ yahut teslim olunacak mebâliğ ve tahvilâtın tahsili ancak merkez meclis idare reisinin

yahut reis veillerinden birinin ve bunların gaybûbeti zamanında merkez idare meclisinde ta'yin kılınan bir a'zânın imzasına terdîfen sandukkârın veyahut vekilinin imzasını hâvî makbuz veya ilm u haber mukâbilinde icrâ edilmiş olması lazım gelir. Şubelere ait tahsilâta gelince bunların sûret-i icrâsı on sekizinci maddede tasrîh olunmuştur.

2. Bi'l-cümle mekâfîb ve muherrerât bi-lâ istisnâ cemiyetin idâre-i merkeziye kâtib-i fahriyesi nâmına irsâl olunur.

3. Mahall-i muhtelifeden irsâl olunacak mebâliğ ve hedâyâ yine cemiyetin idâre-i merkeziye sandukkârına gönderilir.

MERKEZ İDARE MECLİSİ

Onuncu Madde:

1. Merkez idare meclisinin makarrı Mısır el-Kâhire'dir. Meclis-i mezkûr hadd-i asgarı olarak dokuz ve hadd-i a'zamı olarak on beş a'zâdan mürekkebirdir. Merkez idare meclisi ile şube meclisi a'zâsı zîrde muayyen vezâifi bi-lâ icraat îfâ ederler. Birinci maddede beyan kılındığı üzere cemiyet hiçbir sıfat ve mahiyet-i siyâsiyeyi hâiz değildir. Binâenaleyh bir cemiyet-i siyâsiyeye mensûb olan bir kimse bu cemiyetin ne merkez idare meclisine ne de şube meclislerine a'zâ olamaz.

Merkez idare meclisi iş bu maddenin fıkra-i sâlisesi hükmü müstesnâ olarak şimdilik zevât-ı âtiyeden mürekkebirdir:

Reis: Bogos Nubar Paşa

Reis Vekili: Yakub Artin Paşa

Reis Vekili: Yervant Agaton Bey

Sandukkâr: Mıgırdıç Antranikyan

Kâtib-i Fahrî: Vahan Malezyan

A'zâ: Arakel Nubar Bey

A'zâ: Kirkor Yağyayan Efendi

A'zâ: Karabet Şeridciyan Bey

A'zâ: M. Markosof Bey

2. Merkez idare meclisi a'zâsı meclis-i umûmîce her üç senede bir kısmen tebdîl olunur. Şöyle ki dokuz sene zarfında meclis-i mezkûr a'zâsı umûmen tebdîl etmiş olur.

Muâmele-i tecdîdiyenin sûret-i icrâsına gelince ilk üç senenin hitâmında meclis-i umûmî tebdîli lâzım gelecek a'zâyı kura keşidesiyle tayin eder. Birinci defa a'zânın tebdîli bu sûretle icrâ olunduktan sonra diğer a'zâ intihabları tarihine göre hitâm-ı müddet muvazzafiyetlerinde tebdîl edilir.

Müddet-i memuriyeti hitâm bulunan a'zâ yeniden intihâb olunabilir. Merkez idare meclis a'zâlığına ancak ayda lâ-ekall yermi beş kuruluş mâhiye te'diye eden a'zâ intihâb olunabilir.

3. Merkez meclis idaresini terkîb eden a'zânın mikdarı on beşten dûna tenezzül ettiği halde hadd-i nizâmîsine iblâğ edilinceye kadar muvakkaten îfâ-yı vazîfe etmek şartıyla meclis-i mezkûr bir veya ziyade a'zâ intihâb ve kendisine terfîk edebilir. Meclis-i umûmî bu intihâbâtı takip eden ilk ictimâda bu sûretle merkez idare meclisine alınan a'zânın vazifesini tasdîk veyahut yerlerine sûret-i kat'ıyyede diğerlerini intihâb eder.

Üç senelik devre zarfında intihâb olunan her bir meclis idare a'zâsının tarih-i intihâbına kadar geçmiş olan müddet meclis idare a'zâlığının müddet-i nizâmîyesi olan dokuz seneden tenzîl olunur.

Meclis idare a'zâsından birinin yerine intihâb olunan her a'zâ ancak selefinin müddet-i me'muriyeti hitâm bulunacağı tarihe kadar îfâ-yı vazife eder.

Meclis zabıtnâmeleri ictimâyâ riyâset eden zâtın yahut ictimâ-ı mezkûrda hazır bulunan meclis idare a'zâsından birinin imzasını hâvî bulunmak lâzım gelir. Zabıtnâme suretleri yahut zabıtnâmelerden istinsâh ve istihrâcı lazım gelen fıkârât muteber olmak için merkez meclis idaresi reisinin yahut reis vekillerinden birinin imzasını hâvî bulunmalıdır.

Onbirinci Madde: Merkez meclis idaresi a'zâsından her biri memuriyeti için teminât olmak üzere nakden iki yüz İngiliz lirası yahut o kıymette merkez idare kararıyla kabul olunmı e'şâm veya yine iki yüz İngiliz lirası kıymetinde emvâl-i gayr-ı menkûle ibrâz ve terhînine mecburdur.

Bu meblağ veya esham merkez meclis idare a'zâsının müddet-i memuriyeti hitâm bulup cemiyetle hiçbir ilişik ve alakaları kalmadığı edinceye kadar Kredi Luna Bankası'nın Kahire Şubesi'ne mevdû' kalacaktır.

Teminât makamında verilen e'şâmın faiz kuponlarının bedeli vadelerinin hîn-i hulûlunda sahipleri tarafından tahsil edilecektir.

Onikinci Madde: Merkez meclis idaresi her sene a'zâsı meyânından bir reis, iki reis vekili, bir kâtib-i fahrî ve bir sandukkâr intihâb eder.

Ma'mâfih ilk dokuz senelik müddet için Bogos Nubar Paşa merkez meclis idaresi riyâsetini îfâ edecektir.

Her hangi bir sebeple bu memuriyet mühâl kaldığında reis üç sene müddet için merkez meclis idaresi tarafından intihâb olunacaktır. Meclisin maaşlı bir kâtib-i umûmîsi ve cemiyetin dâire-i muâmelâtı tevessu' edip de lüzûm-u his olundukça icabı kadar memurîn-i sâiresi bulunacaktır. Meclis idare kitâbet-i umûmiye vazifesini sûret-i istisnâiye ve muvakkatede olarak a'zâsından birine tevdi' edebilir.

Onüçüncü Madde:

1. Merkez meclis idaresi cemiyetin menâfi'i icab ettirdiği zamanlarda akd-i ictimâ eder. İctimâ reisin yahut mûmâ ileyhin gaybûbeti takdirinde reis vekillerinden birinin davetiyle vukû' bulur.

A'zâdan üçü talep ettikleri zaman dahi meclis-i mezkûr ictimâ davet olunur.

Mecliste hazır bulunmayan a'zâ kendi namlarına vekâlden beyân-ı re'y hakkını a'zâ-yı sâire-i meclisten birine tevdi' edebilir.

2. İctimalarda verilen kararların sıfat-ı meşrûiyyeti hâiz bulunması a'zâ-yı meclisin miktar-ı mecmû'undan lâ-ekall nısfının bizzat yahut bi'l-vekâle vücûduna tevakkuf eder. Ma'mâfih lâ-ekall üç a'zânın bizzat vücûdu şart olup diğer a'zâ reylerini refiklerine tevdi' edebilirler.

Merkez meclis idaresinde kararlar bizzat veyahut bi'l-vekâle isbât-ı vücûd eden a'zânın ekseriyet ârâsıyla verilir. Tesâvi-i ârâ vukûunda reis her hangi cihette bulunursa o cihetin re'yi ma'mûl-bihtir.

Meclisçe intihâbât icrası esnasında a'zâ-yı mevcûde ekseriyet-i mutlaka teşkil edemedikleri takdirde ikinci defa ârâyâ müracaat olunur ve bu halde ekseriyet-i nisbiye kâfî add olunur.

Bununla beraber bir a'zânın hiçbir hususta kendi re'yinden fazla olarak yani vekalet suretiyle birden ziyade re'ye hakkı olamaz.

Ondördüncü Madde:

1. Merkez meclis idaresi cemiyetin umûr ve muâmelâtı hakkında en vâsî' salâhiyeti hâizdir.

Ale'l-husûs cemiyetin maksadının mevki'-i fiil ve tatbike vaz'ına hâdim bi'l-cümle umûr, ez-cümle mektebler, kütüphaneler, kıraathaneler, hastaneler, eytamhaneler, hastakân muayenehaneleri ve buna mümâsil müessesât-ı hayriye tesis etmek ve bu gibi müessesâta iâne tahsis eylemek ve bi-lâ tefrîk-i mezheb her sınıf Ermenilere muâvenette bulunmak ve Ermeni köylerine tohumluk ve mevâşî ve kâbil-i zira' arazi tedariki suretiyle yardım etmek ve köylerde ziraata dair malumat-ı fenniye-i ameliyeyi ta'mîm ve sanayi-i mahalliye'nin terakkisine hizmet eylemek ve ahvâl ve şerâit-i memlekete muvâfık olarak esbâb-ı sa'y ve vesâit-i intifâ' tehye eylemek, kaht u galâ, harîk yahut sâir kûnâ afet ve mesâibden mutazarrır veya ilel-i sâriyeye dûçâr ve binâenaleyh muhtac-ı iâne olanlara muâvenet etmek ve vasiyet veyahut teberru' olunan mebâliği icabına göre kabul veya reddetmek ve yedinci maddede mezkûr menâbi'-i hâsılât haricinde diğer kûnâ menâbi-i hâsılât dahi ihdâs eylemek ve cemiyet hesabına ahz ve kabz ve sarfiyyât ve te'diyyât icrâ ve eshâm ve tahvilât kabul ve teslim ve amvâl-i menkûle ve gayr-ı menkûleyi tasarruf ve emanet tevdi' yahut istirdâd eylemek ve cemiyetin nef'ine emvâl-i menkûle ve gayr-ı menkûle tasarruf veyahut onları furûhât ve red ve hukûk-u idaresi yani vekil veya vasî vasıtasıyla idare olunan emvâlin hakk-ı istirdâdı ve emvâl-i mezkûrenin âhâra tevdi'i ve vekil veya vasînin sıfat ve vazifesinin nez'i kendisine yani merkez meclis idaresine ait olmak şartıyla vekil ve vasî nasb eylemek salâhiyetine hâizdir.

İş bu izahât meclis idare meclisinin tahdid-i salâhiyetini değil, ancak hâiz bulunduğu salâhiyetlerin tarif ve tefsirini mutazammındır. Hulasaten merkez idare meclisi meclis-i umûmiye münhasır olmayan bi'l-cümle hukuk ve salâhiyete mâliktir.

Merkez idare meclisi hukuk ve salâhiyetini kısmen veyahut tamamen a'zâsının iki yahut üçünden mürekkep bir komisyona yahut müteaddid komisyonlara tevdi' edebilir.

2. Meclis-i idare nezdinde mevcut eshâm ve tahvilâtı ve mebâliği Kredi Luna Bankası'nın Kahire Şubesi'ne yahut Kahire'de mezkûr bankanın şubesi bulunmazsa diğer birinci sınıf bir bankaya tevdi' edecektir.

3. meclis, cemiyetin senevî müvâzene cetvelini ceride-i resmiyesinde neşredeceği gibi her bir şubeye bunun bir suretini gönderecek ve müddet-i memuriyeti hakkındaki roparuyşa beraber meclis-i umûmiye takdîm eyleyecektir. Kezâlik cemiyetin a'zâ-yı ce-

didesinin esâmisini bunlardan her birinin verdiği duhûliye îanesi ve aylık hisselerin mikdarını ve vukû' bulan vasiyet ve îânâtı dahi üç ayda bir kere ceride-i resmiyesinde neşredebektir.

4. Merkez meclis idaresi a'zâsından her biri re'y i'tâsına hakkı olmamak şartıyla madde-i âtiyede musarrah şube meclislerinin ictimâlarında hazır bulunabilir.

ŞUBE MECLİSLERİ

Onbeşinci Madde:

1. Cemiyetin lâ-ekall on a'zâyâ mâlik olduğu mahallerde merkez idare meclisi kararıyla şube meclisi teşkil olunabilir. Her bir şube meclisinin dâire-i faaliyeti merkez idare meclisi tarafından tayin ve tahdid kılınır. Bu dâire-i faaliyetin tevsî' ve tahdidi her zaman merkez idare meclisinin salahiyeti dahilindedir.

2. Her bir şube meclis a'zâsının keyfiyet-i intihâbı merkez idare meclisinin tasdikine muhavveldir.

Şube dâhilinde meskûkât-ı Mısıriyye hesabıyla ayda lâ-ekall yirmi beş hisse i'tâ eden a'zâdan mürekkeb bir meclis tarafından bir namzed cedvel-i muzâfı ihzâr kılınır ve yeni a'zâ meclis-i umûmî-i mezkûr tarafından bu cetvel mucebince intihâb olup keyfiyet merkez idare meclisine iş'âr edilir.

Şube dairesi kendi reisinin ve mûmâ ileyhın gaybûbeti takdirinde reis vekilinin riyâseti tahtında akd-ı ictimâ eder. Meclis-i mezkûrda a'zâdan her biri te'diye eylediği aylık hisse kaç kere yirmi beş kuruşu hâvî ise o nispette re'ye mâliktir. A'zâyı mevcûdenin re'yiyle ekseriyet-i mutlaka hâsıl olmaz ise ikinci defa re'ye müracaat olunarak ekseriyet-i nisbiye kâfî add edilir.

3. Her bir şube meclisi a'zâsının mikdarı hadd-i asgarı üç ve hadd-i a'zamı yedi kişiden mürekkeb olarak merkez idare meclisi tarafından kararlaştırılır.

A'zânın nısfı her üç senede iş bu maddenin ikinci fıkrası hükmüne tevfiken yeniden intihâb olunacak ve a'zânın mecmû'-u mikdarı çift değil ise ilk intihâbda nısfından bir noksan a'zâ tayini için i'tâ-yı re'y eyleyecektir.

Onaltıncı Madde: Her bir şube meclisi her sene a'zâsından bir reis, bir kâtib ve bir sandukkâr intihâb eder.

Onyedinci Madde: Merkez idare meclisinin müzâkerâtı hakkında onüçüncü maddede musarrah ahkâm şube meclisleri müzâkerâtı hakkında dahi meri'l-icrâdır.

Şube meclislerinin zabıtnâme-i müzakerâtı ictimâ riyaset eden zât ile hazır bulunan diğer bir a'zâ tarafından imzalanacaktır. Zabıtnâmelerden sûret-i istihrâcı takdirinde bu sûretlere meclisin reisi yahut reis vekili tarafından vaz'-ı imza edilir.

Onsekizinci Madde:

1. Şube meclisleri dâireleri dâhilinde cemiyete yeni a'zâ bularak bunların mikdarını tezyîd etmek ve cemiyetin tevessu' etmesi için vüs' ve iktidarları dâiresinde sarf-ı mesâi eylemek ve duhûliye iânelerini ve mâhiyeleri tahsil etmek ve cemiyete iânât ve teberruât tedârikine çalışmak vizfeleriyle mükelleftirler. Cemiyete a'zâ-yı cedîde dâhil oldukça ve iânât-ı cedîde i'tâ edildikçe gerek a'zâ-yı mûmâ ileyhimin ve gerek iânede bulunan zevâtın isim ve adreslerinin merkez idare meclisine tebliğ ve iş'ârı lazım gelir. Ondördüncü maddenin fıkra-i sâlisine tevfiken mûmâ ileyhimin esâmîsi meclis-i idare tarafından resmen neşr ve ilan olunur. Duhûliye iâneleri ve mâhiyeler ve bin frenkten dûn olan iânât şube meclisi yahut reis vekili ile sandukkâr yahut bunların gaybûbeti takdirinde bu vazifeleri muvakkaten îfâ etmek için meclis-i mezkûr tarafından tayin olunan iki a'zânın imzasını hâvî makbuz senedi i'tasıyla tahsil olunur. Bin frenkten fazla iânâtın cemiyetin merkezindeki sandukkâra gönderilmesi ve iâneiyi veren zâtın ismiyle malûmât-ı muktezâ-yı sâirede iş'ârı lazım gelir.

Şube meclisleri merkez-i meclis idaresine teklifler der-meyân edebilir. Meclis-i mezkûre a'zâsı Kahire'de buldukları zaman meclis-i idarenin ictimalarında hazır bulunmak salahiyetini hâiz iseler de re'y i'tâ edemezler.

2. Şube meclisleri hesaplarını muntazam defterlere kaydetmek ve hâsılâtı bin franka bâliğ oldukça cemiyetin Kahire'deki merkezine göndermek vazifesiyle mükelleftirler.

Şube meclisleri tahsil olunan mâhiyelerin yüzde on beşini tecâvüz etmemesi lazım gelen masarîfât-ı âdiyeden başka bir suretle sarfiyata madûn değildir.

3. Şube meclisleri her altı ayın hitâmında hesaplarını kendi dâirelerine ait mesâil hakkında tanzîm edecekleri bir rapora terdîfen merkez-i meclis idaresine göndermeye mecburdurlar.

4. Merkez idare meclisinden mezûniyet-i istihsâl etmeksizin cemiyet umûru hakkında sarfiyyâtta bulunmamak, kararlar ittihaz edememek ve taahhüd altına girememek

vazifeleri ile mükellef olan şube meclisleri bi'l-cümle husûsâta merkez idare meclisinin kararlarına ittibâa mecburdurlar. Merkez-i meclis idaresi şube meclisleri a'zâsının vazifelerinde ihmâl ve tekâsülü takdirinde azillerine ve onbeşinci madde ahkâmınca intihâb-ı cedîd icrâ edilinceye kadar onların yerlerine muvakkat a'zâ tayinine salahiyattardır.

MECLİS-İ UMÛMÎ

Ondokuzuncu Madde:

1. Cemiyet a'zâsının heyet-i umûmiyyesini tecessüm ettiren meclis-i umûmî bi'l-cümle mecâlis-i sâireye hâkim ve cemiyetin menâfi'ni idareye salahiyattâr yegane bir makamdır. Meclis-i mezkûrun mukarrerâtı umûm a'zâca hatta ictimalarda isbât-ı vücûd etmeyenlerle muhâlif efkârda bulunanlarca mecbûrî elkabûldur.

2. Meclis-i umûmîye iştirak etmek için lâ-ekall iki seneden beri a'zâ bulunmuş ve bu müddet zarfında meskûkât-ı Mısıriyye hesabıyla sûret-i dâimede lâ-ekall yirmi beş kuruluş mâhiye te'diye etmiş olmak icab eder. Şu kadar ki iş bu maddenin altıncı fıkrasında beyan olunduğu üzere üçüncü senenin hitâmında vukû'ı mukarrer olan ilk meclis-i umûmîde hazır bulunmak için yalnız ikinci ve üçüncü sene zarfında bâlâda mezkûr miktarda mâhiye te'diye etmiş bulunmak kâfidir. A'zâdan her biri te'diye ettiği mebâliğ kaç yirmi beş kuruşu hâvî ise o nispette re'yi hâizdir.

Beşinci maddede beyan olunan şerâit dâiresinde fahrî a'zâlığı ve a'zâ-yı mün'ime sıfatını ihrâz edenler meclis-i umûmîye a'zâ-yı tabîiyye sıfatıya iştirak hakkını hâizdirler. A'zâ-yı mûmâ ileyhim verdikleri mâhiyeler nespetinde hâiz bulunacakları re'ylere fazla olarak a'zâ-yı mün'imededen oldukları halde on re'ye ve fahrî a'zâdan oldukları halde dört re'ye mâlik bulunacaklardır. Fakat bir şahsın hiçbir zaman verdiği mâhiyeler nispetinde hâiz bulunacağı re'ylere beraber yirmiden fazla re'y olamaz.

Meclis-i umûmîye iştirak hakkını hâiz olan her a'zâ bu hakkı hâiz a'zâdan birini tevkîl edebilir. Bu vekil şahsen hâiz olduğu re'ylere mâ-ada müvekkilinin re'ylere de mâlik olup o sıfatla da i'tâ-yı re'y eder.

Vekâletnâmeler zîrindeki imzalar usûl-u nizâmiyyesi dâiresinde tasdîk ettirilmiş olması veyahut merkez-i meclis idaresinin şube-i meclis reisinin veya reis vekillerinden birinin tasdikini hâiz bulunması icab eder.

3. Meclis-i umûmînin ictimâyâ daveti yevm-i mukarrerinden lâ-ekall otuz gün evvel merkez-i meclis idaresi tarafından cemiyetin resmî gazetesi vasıtasıyla bir

i'lamnâme neşri sûretiyle vukû' bulur. İctimâ yalnız cemiyetin makarrı olan Kahire'de akd olunabilir. Davetnâme rûznâme-i müzâkerâtın bir hulâsasını da hâvî bulunur.

4. Meclis-i umûmînin in'ikâdında merkez-i idare meclisi reisi ve mûmâ ileyhın gaybûbetinde reis vekillerinden biri yahut merkez idare meclisi a'zâsından riyâset vazifesini îfâ eden zât riyâset eder. Meclis-i umûmînin vazife-i kitâbetini îfâ edecek zât reis tarafından tayin kılınır. En ziyade re'ye mâlik olan ve bu vazifeyi kabule muvâfakat eden iki a'zâ teftiş-i ârâya memur edebilir.

5. Merkez-i meclis idaresi tarafından ihzâr edilen rûznâme-i müzâkerâta muayyen mesâil hâricinde hiçbir madde hakkında müzâkerât cereyan edemez. Meclis-i umûmînin zabıtnâmeleri meclis-i mezkûrun ber-vech-i bâlâ teşkîl olunan heyet-i mahsûsa a'zâsı tarafından imza edilebilir. Zabıtnâmelerden kâmilen yahut kısmen çıkarılan suretlere merkez-i meclis idaresi reisi yahut reis vekillerinden biri tarafından vaz'-ı imza olunur.

6. Meclis-i umûmî her senenin ilk üç ayında ictimâ eder. Şu kadar ki ilk ictimâ müstesnâ olup üç senelik bir devreden sonra vukû' bulur. Meclis-i umûmî zîrdeki mevâdd ile iştiğâl eder.

Cemiyetin ahvâl-i hâzırası hakkında merkez-i meclis idaresi tarafından tanzîm kılınan raporun istimâi ve mürûr eden bir senelik hesâbâtının tetkik ve tasdiki ile hesâbâtın her ictimâdan on beş gün evvelinden itibaren cemiyetin merkezinde a'zânın inzâr-ı tetkikine vaz' edilmiş olması şarttır. Tetkik edilen iş bu hesâbâtın tashîh veya tasdîki ledeyyi'l-hâce merkez-i meclis idaresi a'zâsının intihâbı rûznâme-i müzâkerâta dâhil olan ehemmiyet-i fevka'l-âdeyi hâiz mesâil hakkında mukarrerât ittihâzı.

7. Bâlâda mûnderic mevaddan başka nizamnâme ahkâmınca ta'dilât-ı icrâsı ve ahkâm-ı cedîde ilâvesi yahut mevadd-ı mûndericeden birinin nizamnâmeden tayı ve ihrâcı meclis-i umûmînin cümle-i salahiyetindedir. Ez cümle:

a. Birinci ve sekizinci maddelerde muharrer olduğu üzere cemiyetin maksad-ı umûmîsi ve şerâit-i esâsîyesi hiçbir zaman tebdil ve tağyir edilemeyeceği der-kâr olmakla beraber maksadını teşkil eden mevâddan birinin tevsîi, tahdîdi yahut ta'dili.

b. Cemiyetin maksad-ı asliyesi ve mahiyet-i esâsîyesini ihlâl etmemek hatta böyle bir zann ve zehâba meydan vermemek şartıyla cemiyetin unvânının ta'dil yahut tebdili.

c. Cemiyetin aynı maksada hâdim ve kendisine müşâbih diğer bir cemiyetle tevhdî ve şayet cemiyetin devam edemeyeceği anlaşılırsa feshi.

Bu kazıyyeler izahât kabîlinden ta'dâd edilmiş olup o sûretle telekkîsi ve binâenaleyh kadâyâ-yı mezkûreye meclis-i umûmînin tahdîd vazifesini şâmil bir mana verilmemesi lazım gelir.

8. a, b, c harfleriyle işaret kılınan fıkralarda ta'dâd olunan husûsât hakkında meclis-i umûmîde vukû' bulan müzâkerâtın sıfat-ı meşrûiyyeti hâiz bulunması meclis-i mezkûrda hazır bulunmak hakkını hâiz a'zâ-yı cemiyetten lâ-ekall nısfının bizzat yahut bi'l-vekâle isbât*ı vücûd etmiş olmaları ittihâz kılınan mukarrerâtın meşrûiyyeti de bizzat yahut bi'l-vekâle isbât-ı vücûd eden a'zâdan lâ-ekall dörtte üçü tarafından kabul ve tasdik edilmesiyle meşrûttur. Şu kadar var ki şayet meclis-i umûmînin meclis-i mezkûre iştirak hakkını hâiz a'zânın nısfı bizzat yahut bi'l-vekâle isbât-ı vücûd etmemiş ise o halde meclis-i mezkûr bâlâda gösterilen derecede ekseriyetle bir karar-ı muvakkat ittihâz edebilir. Bu yokda bir karar ittihazı takdirinde iki haftadan eksik olmamak şartıyla bir müddet tayin edilip yeniden meclis-i umûmî ictimâya davet olunur. Bu mecliste bizzat yahut bi'l-vekâle isbât-ı vücûd eden a'zânın mikdarı hakk-ı iştirâkı hâiz olanların rub'u derecesinde olduğu ve a'zâ-yı mûmâ ileyhimin dörtte üçü derecesinde ekseriyet ârâsıyla karar-ı muvakkat tasdik eylediği takdirde karar-ı mezkûr katıyyet kesb eder.

Meclis-i umûmînin senevî veya fevka'l-âde ictimâatında bu ahvâl hâricinde icrâ edilecek müzâkerâtın meşru' ve muteber olması hakk-ı iştirâkı hâiz a'zânın lâ-ekall humusunun bizzat yahut bi'l-vekâle hazır bulunlarına ve mukarreratın meşrû' ve muteber olması da ekseriyet ârâ ile ittihaz edilmesine mütevakıftır. Şayet ictimâ bi'n-nefs yahut bi'l-vekâle iştirâk eden a'zâ burada da bulunmazsa ikinci bir ictimâ akd olunur ve bunda bizzat yahut bi'l-vekâle isbât-ı vücûd eden a'zânın mikdarı her ne dahi olsa müzâkerâtı meşrû' add olunur.

Meclis-i umûmî dâhilinde icrâ kılınan intihâbâtta şayet ekseriyet-i mutlaka hâsıl olmaz ise ikinci defa re'ye müracaat ve o zaman ekseriyet-i nisbiye kâfi add olunur.

9. Meclis-i umûmîye iştirâk hakkını hâiz a'zâdan lâ-ekall beşi mecmûan hadd-i asgarı olarak elli re'ye mâlik bulunmaları şartıyla Mart ayından evvel merkez-i meclis idaresine tahrîrân müracaat ederek bazı tekliflerinin meclis-i umûmîye arzını ve binâenaleyh ictimâ-ı senevînin rûznâme-i müzâkerâtına idhâlini talep eyledikleri takdirde meclis-i idare bunların isâf-ı mesûliyle tekliflerini meclisin rûznâme-i müzâkerâtına idhâl eylemeye mecburdur.

CEMİYETİN FESHİ

Yirminci Madde: Cemiyetin feshi takdirinde o zaman meclis-i umûmî nukûd ve emvâl ve eşyânın birinci maddede musarrah maksad dairesinde sûret-i isti'malini yani cemiyetin maksadına hizmet etmek üzere bir cihete tahsisini veya diğer bir heyete devr ve teslimini taht-ı karara alır.

Maksadı muayyen olan vasiyet ve teberruâta ait mebâliğ ve emvâl ke-mâ fi's-sâbık mûsî ve müteberri'lerin tayin etmiş oldukları maksada sarf ve isti'mâl olunur.

BEYÂNNÂME

Biz ki zîrde imzâların sahipleriyiz 1906 senesi 15 Nisan tarihine musâdif olan büyük paskalya günü Kahire'de Bogos Nubar Paşa hazretlerinin ikâmetgâhlarında bi'lictimâ bugünkü tarih ve imzalarımızı hâvî bulunan nizamnâme mucebince ve Ermeni Cemiyet-i Hayriye-i Umûmiyesi unvânıyla bir cemiyet teşkil etmiş olduğumuz ve cemiyet-i mezkûrenin birinci merkez-i meclis idaresi nizamnâmenin birinci maddesi mucebince cemiyetin müessisi olan on zâttan mürekkeb olup meclis-i mezkûrun bugünden itibaren sûret-i nizâmiyeden teşkil olunduğu mübeyyen iş bu beyânnâmeyi tanzîm eyledik.

İmzalar

Bogos Nubar, Yakub Artin, Yervant Agaton, Doktor Dağavaryan, Arakel Nubar, M. Antranikyan, M. Markosyan, Kirkor Yağiyayan, K. Şeridciyan, H. Hagopyan.

Bâlâda muharrer ve yirmi maddeden ibaret olan nizamnâme Dersaadet'te dâhiliye nezâretine bi't-takdîm İstanbul vilâyetinden 3 Mart 1910 tarihli ve 131 numaralı ilm u haber-i resmiyesi alınmış ve iş bu sûretin aslına mutâbık olduğu Beyoğlu mutasarrıflığınca 23 Mayıs sene 1326 tarihinde tasdik kılınmıştır.